

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто оцінку рівня фінансової безпеки банківської системи, яка базується на підході, запропонованому в Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Також було приділено увагу складовим фінансової безпеки держави та групам методів оцінювання фінансової безпеки банків. Проведено розрахунок інтегрального індикатора фінансової безпеки банків України за 2018–2022 роки. Обґрунтовані висновки щодо системи показників-індикаторів, які підтверджені аналітичними розрахунками, дають змогу завчасно сигналізувати про небезпеку і розробляти заходи з позиції забезпечення фінансової безпеки на різних рівнях.

Ключові слова: фінансова безпека; банківська система; індикатор фінансової безпеки; фінансова стійкість.

Постановка проблеми. Політична та економічна криза 2013–2015 років – найбільша за всю історію незалежності України. Анексія Криму, початок війни на Сході, а у 2022 році повномасштабне вторгнення Росії негативно вплинули на всі сфери суспільного життя, але їх домінантою стала фінансово-економічна сфера, особливо банківська система.

Фінансова безпека банківської системи займає основне місце і відіграє важливу роль у сприянні соціально-економічного розвитку держави, підвищенні добробуту домогосподарств, зростанні інвестицій, національних фінансів, організації кредитування та системі фінансової стабільності, забезпечуючи стабільність і купівельну спроможність національної валюти, шляхом забезпечення економічного зростання, а також шляхом забезпечення фінансової стабільності в країні [1].

Забезпечення фінансової безпеки як банківської системи України в цілому, так і окремих її складових, у найважливіших для нормального функціонування держави, можливе за умови чіткого визначення способу оцінки фінансової безпеки банківської системи, її

складових, класифікації типів, застосування комплексу підходів до оцінки її рівня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми аналізу безпеки банківської системи набули систематичного та всебічного дослідження багатьма зарубіжними та вітчизняними вченими-фінансистами, зокрема роботи щодо надання знань із загальнотеоретичних питань, банківської безпеки, методології оцінки та її механізму: Д. Артеменко, О. Барановського, Н. Богомолової, Т. Болгар, О. Васильчишин, В. Вовк, М. Єрмошенка, В. Карковської, О. Колодізева, Н. Прокопенко, Н. Ситиник, А. Ткаченко, О. Штаєр, Л. Штефан, О. Яременко та ін. Теоретико-методичні аспекти фінансової безпеки банківських установ висвітлено у роботах таких авторів, як С. Б. Єгоричева і С. П. Прасолова, А. О. Єпіфанов, С. М. Побережний, Р. Г. Сніщенко та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В сучасному складному макрофінансовому середовищі спостерігається величезне збільшення нових нестабільних і непередбачуваних змін у роботі вітчизняної банківської системи, що вимагає вдосконалення існуючого механізму забезпечення безпеки банківської системи, об'єктивної та надійної оцінки її стану, проте всебічне знання сутності фінансової безпеки банківської системи, її складових, класифікації різновидів, застосування комплексу підходів до оцінки її рівня залишається логічно неповним.

Метою дослідження статті є вивчення теоретико-методичних положень й оцінювання безпеки банківської системи України, обґрунтування напрямів підвищення її рівня.

Виклад основного матеріалу. Дослідження банківської безпеки наразі є актуальним та важливим. Підвищення безпеки банківського сектору є дієвим заходом запобігання антикризовій ситуації в національній економіці. Однак усталеній позиції щодо рівнів дослідження немає. Так, наприклад, О. Васильчишин наголошує, що вивчення банківської безпеки повинно проходити на трьох рівнях:

- перший – безпека комерційних банків;
- другий – безпека центрального банку;
- третій – безпека банківської системи [2, С. 44].

Безпека банківської системи зазвичай є частиною заощаджень держави, що водночас є частиною економічної стабільності, тому відсутність безпеки банківської системи негативно вплине на національну безпеку, і навпаки – відсутність національної безпеки, фінансової та грошової безпеки держави, погано впливатиме на безпеку банківської системи.

З огляду на вищезазначене, для стабільної роботи економічної системи країни необхідно забезпечити таку фінансову систему, де фінансові інституції будуть вільно працювати над розвитком макроекономічних показників і буде забезпечений хороший рівень добробуту громадян. Слід зазначити, що оцінка рівня фінансової безпеки банківської системи включена до запропонованого підходу в Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки в Україні [3], які містять комплексний алгоритм розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки. Водночас фінансова безпека включає складові, наведені на рис. 1.

Рис. 1. Складові фінансової безпеки держави

Джерело: складено авторами за [3]

Розглядаючи кількісні показники, які мають фінансову складову, для визначення загроз чи проблем при оцінці методів фінансової безпеки доцільно їх узагальнити таким чином (рис. 2).

Рис. 2. Групи методів оцінювання фінансової безпеки банків

Джерело: складено автором на основі [4; 5]

Вважаємо, що при виборі показників для оцінки фінансової безпеки важливо враховувати досвід вітчизняних банків щодо зовнішніх і внутрішніх загроз, не ігноруючи їх впливу на політичну та економічну ситуацію в країні.

Вітчизняний банківський сектор все ще перебуває в стадії структурної адаптації та характеризується фрагментацією та дуже нерівномірним територіальним розподілом. Безумовно, на оцінку фінансової безпеки українських банків впливає характер нормативно-правової бази та організація банківського сектору.

Дослідження правових засад фінансової безпеки банків за кордоном дозволяє виділити наступні ознаки: 1) норми, що регулюють обов'язкові фінансові нормативи та резервні вимоги, що забезпечують ліквідність банківського сектору як найважливішого фінансово-правового елемента фінансової безпеки; 2) кожна країна має план забезпечення безпеки під час криз, нормального та стабільного функціонування держави, де безпека в банківському секторі розглядається як базова складова національної безпеки [6].

Аналіз практики національних стандартів показує, якщо перша особливість в Україні проявляється повною мірою, то друга є виключно рекомендаційною і ще не до кінця регламентованою. Для початку розглянемо основні показники банківського сектору України за 2015–2022 роки (табл. 1).

Таблиця 1
Основні показники банківського сектору України за 2015–2022 роки

№	Роки							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Кількість діючих банків								
1.	117	96	82	77	75	73	71	67
Загальні активи								
2.	1 571	1 737	1 840	1 911	1 982	2 206	2 358	2 717
у т. ч. в іноземній валюті								
	800	788	755	779	718	746	679	819
3.	Кошти суб'єктів господарювання							
	349	413	427	430	525	681	800	943
у т. ч. в іноземній валюті								
	14	177	163	150	191	233	233	317
4.	Кошти фізичних осіб							
	402	437	478	508	552	682	727	934
у т. ч. в іноземній валюті								
	215	239	244	241	238	285	270	340

Джерело: сформовано на основі даних НБУ [7]

Банки відновлювали свою мережу у звільнених регіонах, хоча загальна кількість відділень у країні скоротилася. Фінансові установи зберегли довіру інвесторів, оскільки надходження клієнтів здебільшого залишилися на поточному рахунку, а строкові депозити і чисті активи зросли. Попит на кредити був слабким, збитки від

кредитного ризику зросли, а чистий кредитний портфель скоротився. Збільшення активів відбулося переважно за рахунок зростання вкладень у депозитні сертифікати НБУ та вкладень в інші фінансові установи. Також збільшувалася сума непрацюючих кредитів, процентних та комісійних доходів.

Аналіз показав, що хоча кількість банків скоротилася до 67 у 2022 році (рис. 3), банківський сектор працює стабільно, незважаючи на напад Росії. Комплексна оцінка рівня фінансової безпеки банків повинна враховувати поточний стан справ і майбутній розвиток їх різноманітних операцій. Однак існують відмінності в наукових методах, які використовуються НБУ та іншими фінансовими установами та незалежними експертами для моніторингу їх операцій, які вимагають не лише різних наборів показників для оцінки фінансової безпеки, а й різних цільових стандартів для використання.

Рис. 3. Кількість діючих банків в Україні за 2015–2022 роки
Джерело: побудовано авторами на основі даних табл. 1

Рекомендації щодо методів розрахунку рівня фінансової безпеки в Україні [3] мають певні позитивні зміни в розробці механізму забезпечення безпеки українських банків. Крім цього, банки повинні керуватися нормативними актами, що регулюють процес розрахунку економічних показників. Отже, можна зробити висновок про відсутність цілісної системи показників та індикаторів стосовно підвищення їх фінансової безпеки. Тому для формування дієвої системи забезпечення фінансової безпеки банків проведемо аналіз фінансової безпеки банків (табл. 2).

Таблиця 2

Індикатори фінансової безпеки банківського сектору за
2018–2022 роки

Порогове значення	Роки				
	2018	2019	2020	2021	07.2022
2	3	4	5	6	7
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %					
50	52,85	48,36	41,00	30,02	30,01
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %					
100	117,04	83,4	68,4	61,9	48,60
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %					
25	28,2	26,9	27,3	23,48	33,4
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів					
3	3,8	3,8	3,3	3,5	3,6
Рентабельність активів, %					
1-1,15	1,66	4,72	2,93	3,81	0,29
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань					
90	0,93	0,94	0,86	0,89	0,87
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %					
30	60,5	61,4	53,9	59,4	53,2

Джерело: розраховано автором за статистичними даними НБУ [7]

Дані табл. 2 можна використати для виділення основних загроз, характерних для банківського сектору економіки України. Так, «частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам», має тенденцію до зниження. Динаміка індикатора «співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті» протягом усього аналізованого періоду була спадаючою, що переважно чинить дестабілізуючий вплив на рівень безпеки банківської системи. Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків упродовж 2018–2022 років знаходилась в задовільному діапазоні значень, що свідчить про підвищення кредитної активності у банках. За проведеними розрахунками значення показника «Співвідношення довгострокових кредитів та депозитів» протягом усього аналізованого періоду було вищим за критичне.

Фактичні значення показника «рентабельність активів» були за останні роки значно вищими, тобто рівень безпеки є абсолютно небезпечний. Критичним значенням показника «Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи» є 60%, спостерігаємо щорічний приріст значення, це відбувається через переважання в банківській системі державних банків.

Перейдемо до розрахунку інтегрального індикатора фінансової безпеки банків за ваговими коефіцієнтами у табл. 3.

Таблиця 3

Розрахунок інтегрального індикатора фінансової безпеки банків
України за 2018–2022 роки

Ваговий коефіцієнт	Роки				
	2018	2019	2020	2021	07.2022
1	2	3	4	5	6
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %					
0,1510	0,026	0,029	0,034	0,046	0,047
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %					
0,1425	0,93	0,736	0,384	0,319	0,1944
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %					
0,1371	0,24	0,84	0,908	1	0,664
Співвідношення довгострокових кредитів та депозитів, разів					
0,1487	0,16	0,16	0,18	0,17	0,17
Рентабельність активів, %					
0,1496	0,924	0,1483	0,428	0,1837	0,716
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань					
0,1359	0,91	0,92	0,81	0,85	0,83
Інтегральний індикатор фінансової безпеки	0,483	0,432	0,438	0,397	0,422

Джерело: розраховано автором на основі [3; 7]

Рис. 4. Інтегральний індикатор фінансової безпеки банків України за 2018–2022 роки

Джерело: побудовано на основі табл. 3

Висновки. Отже, система показників-індикаторів, які підтверджені аналітичними розрахунками і мають кількісне вираження, дають змогу завчасно сигналізувати про небезпеку і розробляти превентивні та реактивні заходи з позиції забезпечення фінансової безпеки на макро- й мікроекономічному рівнях.

1. Барановський О., Лагно А. Природа фінансової безпеки банківської системи. *Світ фінансів*. 2022. № 3 (72). С. 141–155. 2. Васильчишин О. Б. Фінансова безпека

банківської системи України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08. Тернопіль, 2018. 529 с. **3.** Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 року № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 07.03.2023). **4.** Барановський О. Безпека банківської сфери. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 6. С. 20–27. **5.** Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (Методологія оцінки та механізми забезпечення). Київ, 2014. URL: <https://www.gbv.de/dms/zbw/505608650.pdf> (дата звернення: 05.03.2023). **6.** Вовченко Р. С. Фінансова безпека банківського сектору економіки України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / ДВНЗ «Університет банківської справи». Київ, 2016. 240 с. **7.** Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 07.03.2023).

REFERENCES:

1. Baranovskyi O., Lahno A. Pryroda finansovoi bezpeky bankivskoi systemy. *Svit finansiv*. 2022. № 3 (72). S. 141–155. **2.** Vasylychshyn O. B. Finansova bezpeka bankivskoi systemy Ukrainy : dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.08. Ternopil, 2018. 529 s. **3.** Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy : nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy vid 29.10.2013 roku № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (data zvernennia: 07.03.2023). **4.** Baranovskyi O. Bezpeka bankivskoi sfery. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*. 2014. № 6. S. 20–27. **5.** Baranovskyi O. I. Finansova bezpeka v Ukraini (Metodolohiia otsinky ta mekhanizmy zabezpechennia). Kyiv, 2014. URL: <https://www.gbv.de/dms/zbw/505608650.pdf> (data zvernennia: 05.03.2023). **6.** Vovchenko R. S. Finansova bezpeka bankivskoho sektoru ekonomiky Ukrainy : dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.08 / DVNZ «Universytet bankivskoi spravy». Kyiv, 2016. 240 s. **7.** Natsionalnyi bank Ukrainy. URL: <https://bank.gov.ua/> (data zvernennia: 07.03.2023).

Zaiachkivska O. V. ^[1: ORCID ID: 0000-0002-8792-9204],

Candidate in Economics (Ph.D.), Associate Professor,

Syrotiuk O. Yu. ^[1: ORCID ID: 0009-0007-6343-8500],

Senior Student

¹National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

FINANCIAL SECURITY OF THE BANKING SECTOR OF UKRAINE

The political and economic crisis of 2013–2015 is the largest in the entire history of independent Ukraine, the annexation of Crimea, the beginning of the war in the East, and in 2022 the full invasion of Russia, negatively affected all spheres of social life, but the financial and economic sphere became their dominant, especially the banking system. The financial security of the banking system occupies a central place and plays an important role in

promoting the socio-economic development of the state, increasing the welfare of households, the growth of investments, national finances, the organization of credit and the system of financial stability, ensuring the stability and purchasing power of the national currency, by ensuring economic growth, and also by ensuring financial stability in the country.

The article considers the assessment of the level of financial security of the banking system, which is based on the approach proposed in the Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine. Attention was also paid to the components of the financial security of the state and groups of methods for assessing the financial security of banks. Recommendations regarding the methods of calculating the level of financial security in Ukraine have certain positive changes in the development of the mechanism for ensuring the security of Ukrainian banks, but in addition, banks must be guided by regulations governing the process of calculating economic indicators. Due to the lack of a comprehensive system of indicators and indicators related to increasing their financial security, the calculation of the integral indicator of the financial security of Ukrainian banks for 2018–2022 was carried out. The conclusions regarding the system of indicators, which are confirmed by analytical calculations and have a quantitative expression, make it possible to signal danger in advance and develop preventive and reactive measures from the standpoint of ensuring financial security at the macro- and microeconomic levels.

Keywords: financial security; banking system; indicator of financial security; financial stability.

Отримано: 09 березня 2023 року
Прорецензовано: 16 березня 2023 року
Прийнято до друку: 31 березня 2023 року